

ks. Marcin Wolczko

 <https://orcid.org/0000-0003-0485-3003>

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

 <https://ror.org/0583g9182>

 <https://doi.org/10.15633/9788383700755.03>

Sądowny i pozasądowny proces karny

Proces karny – czy to sądowny, czy pozasądowny – ma z jednej strony „przywrócić naruszoną sprawiedliwość, doprowadzić do poprawy sprawcy i naprawić zgorszenie”¹, a z drugiej zapewnić oskarżonemu prawo do obrony oraz zgodny z prawem i sprawiedliwy wyrok. Reforma kanonicznego prawa karnego, wprowadzona przez papieża Franciszka, zmieniła brzmienie kan. 1341, wyraźnie zwiększając znaczenie procesu karnego, który w poprzednim prawie miał być niejako ostatecznością w sytuacji zaistnienia przestępstwa, a obecnie staje się zwyczajnym i pierwszym do wyboru środkiem do zastosowania wobec przestępcy.

1 Kan. 1341 KPK.

1. Decyzja dykasterii

Pierwszym etapem każdego procesu karnego jest dochodzenie wstępne, które ordynariusz ma obowiązek wszcząć za każdym razem, gdy trzyma wiarygodną informację o popełnieniu przestępstwa². Po zakończeniu dochodzenia wstępnego ordynariusz musi zdecydować, czy istnieją podstawy do wszczęcia procesu karnego, a następnie określić jego formę – sądową lub administracyjną³. W przypadku przestępstwa przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnionego przez duchownego wobec małoletniego, które jest zastrzeżone dla Dykasterii Nauki Wiary, dochodzenie wstępne kończy się przesłaniem wszystkich akt sprawy wraz z *votum* ordynariusza do tejże dykasterii, do której należy też decyzja o wszczęciu procesu i jego rodzaju.

Normy dotyczące najcięższych przestępstw, wydane przez Kongregację Nauki Wiary i promulgowane w motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* przez papieża Jana Pawła II w 2001 roku⁴, a następnie modyfikowane w latach 2010 i 2021⁵, zastrzegają Dykasterii Nauki Wiary osądzanie przestępstw seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich. Dlatego to dykasteria podejmuje decyzję o wszczęciu procesu, jego rodzaju i tego, kto będzie prowadził⁶. Jak podaje *Vademecum... ver. 2.0*, pierwszym

2 Por. kan. 1717 § 1 KPK. Przebieg i przepisy odnośnie do dochodzenia wstępnego zostały omówione w wcześniejszym rozdziale niniejszego *Vademecum*.

3 Por. kan. 1720 i 1721 KPK.

4 Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30.04.2001, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 737–739 (dalej: SST).

5 Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, 11.10.2021, „Acta Apostolicae Sedis” 114 (2022), s. 113–122; tekst polski: Kongregacja Nauki Wiary, *Normy o przestępstwach zarezerwowanych dla Kongregacji Nauki Wiary*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiservati-cfaith_pl.html (dostęp: 14.06.2023) (dalej: *Normy*).

6 Por. *Normy*, art. 10 § 1: „Za każdym razem, gdy ordynariusz lub hierarcha otrzymuje wiadomość, przynajmniej prawdopodobną, o najcięższym przestępstwie,

krokiem, który podejmuje Stolica Apostolska, jest potwierdzenie ordynariuszowi, że otrzymali akta i że nadano im numer, na który trzeba się powoływać w późniejszej korespondencji⁷. Jeżeli w trakcie oczekiwania na decyzję dykasterii (co, jak pokazuje doświadczenie, może trwać nawet kilkanaście miesięcy) pojawią się nowe okoliczności dotyczące dochodzenia wstępnego albo nowe oskarżenia, należy powiadomić o tym dykasterię⁸, która również zachęca do kontaktu z nią w celu udzielenia porady, gdy pojawią się wątpliwości dotyczącego sposobu postępowania⁹.

W tym czasie dykasteria zapoznaje się z aktami sprawy i po ich analizie podejmuje decyzję, o której zawiadamia ordynariusza. Istnieje kilka możliwości procedowania sprawy. Dykasteria może zastrzec sobie prowadzenie procesu, co zdarza się jednak bardzo rzadko. Postępowanie prowadzone przez dykasterię może mieć charakter administracyjny bądź sądowy lub może zostać przeprowadzona procedura przewidziana dla najcięższych przypadków – polega ona na przekazaniu sprawy bezpośrednio do papieża, aby zdecydował o wydaleniu ze stanu duchownego wraz z dyspensą od celibatu. Od takiej decyzji nie ma możliwości odwołania, dlatego stosuje się ją bardzo rzadko i tylko w wypadkach oczywistych przestępstw¹⁰. Najczę-

po przeprowadzeniu dochodzenia wstępnego zgodnie z kan. 1717 KPK i kan. 1468 kkKW, powiadamia o tym Kongregację Nauki Wiary, która, jeśli nie zastrzega sobie sprawy z powodu szczególnych okoliczności, zleca ordynariuszowi lub hierarsze dalsze postępowanie”.

7 Dicasterium pro Doctrina Fidei, *Libellus Vademecum de quibusdam articulis proceduræ tractationis casuum abusuum sexualium super minores a clericis commissorum*. Ver 2.0, 5.06.2022, „Acta Apostolicae Sedis” 114 (2022), s. 918–954, 76; tekst polski: Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*. ver. 2.0, 05.06.2022, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html (dostęp: 27.07.2023).

8 Por. *Vademecum...* ver. 2.0, s. 75.

9 Por. *Vademecum...* ver. 2.0, s. 29.

10 Por. *Normy*, art. 26.

ściej jednak dykasteria zleca dalsze postępowanie ordynariuszowi, przekazując szczegółowe wskazówki, czy należy uzupełnić dochodzenie wstępne, umorzyć postępowanie lub zastosować środki karne albo nakaz karny, czy może podjąć jeszcze inne drogi pasterkiej troski. Określa też, czy ostatecznie należy przeprowadzić proces karny i jaki ma być jego charakter – sądowy czy administracyjny.

Doświadczenie pokazuje, że najczęstszą decyzją dykasterii, kiedy nakazuje dalsze postępowanie karne, jest zlecenie ordynariuszowi przeprowadzenia administracyjnego procesu karnego¹¹. Potwierdza to też treść *Vademecum... ver. 2.0* wydanego przez Kongregację, które głównie zawiera wskazówki, jak przeprowadzić poprawne dochodzenie wstępne i administracyjny proces karny. Procesowi sądowemu poświęca zaś jedynie trzy punkty. Dlatego też również w tym opracowaniu sądowy proces karny zostanie omówiony w sposób bardziej ogólny niż proces administracyjny.

2. Sądowy proces karny

Dykasteria w swoim piśmie nakazującym przeprowadzenie sądowego procesu karnego wskazuje trybunał, w którym tenże proces ma się odbyć. Najczęściej oczywiście będzie to sąd diecezjalny miejsca, gdzie zostało przeprowadzone dochodzenie wstępne, ale nic nie stoi na przeszkodzie, aby dykasteria wybrała inny sąd, np. na podstawie miejsca zamieszkania oskarżonego albo lokalizacji popełnionego przestępstwa.

Pierwszym krokiem w tym przypadku będzie przekazanie przez ordynariusza decyzji dykasterii odpowiedniemu wikariuszowi sądowemu. Ponieważ przestępstwo przeciwko VI przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z małoletnim, jest zagrożone karą

¹¹ Por. J. Dohnalik, *Procedury kanoniczne w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich*, s. 135, [w:] *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Zabki 2020, s. 131–139.

usunięcia ze stanu duchownego zgodnie z kan. 1425 § 1, nr 2 KPK, oficjał powołuje trybunał kolegialny składający się z trzech sędziów i wyznacza notariusza. Funkcję sędziów w sprawach zleconych przez dykasterię mogą pełnić jedynie kapłani z doktoratem lub przynajmniej licencjatem z prawa kanonicznego, cieszący się dobrą opinią i mający doświadczenie. Te same wymagania odnoszą się do rzecznika sprawiedliwości. Notariusz natomiast ma być kapłanem o nieposzlakowanej opinii¹².

Ordynariusz następnie przekazuje akta sprawy rzecznikowi sprawiedliwości, którego zadaniem jest sporządzenie aktu oskarżenia i przedstawienie go trybunałowi. W akcie oskarżenia należy precyzyjnie określić przestępstwo, o które podejrzewa się oskarżonego, oraz sumarycznie przedstawić dowody, na których opiera się oskarżenie. Następnie sędzia przewodniczący wzywa oskarżonego, aby przedstawić mu akt oskarżenia. W wezwaniu tym powinien go zachęcić do ustanowienia adwokata, którym może zostać jedynie osoba posiadająca stopień doktora lub przynajmniej licencjata z prawa kanonicznego. Jeśliby oskarżony nie powołał obrońcy, należy przed związaniem sporu (czyli przed przedstawieniem oskarżenia) ustanowić mu obrońcę z urzędu¹³.

Po związaniu sporu następuje instrukcja sprawy, czyli gromadzenie dowodów. Odbywa się to z inicjatywy sędziego instruktora, ale wnioski dowodowe mogą również składać oskarżony i jego obrońca. Dowodami w procesie karnym (zarówno sądowym, jak i administracyjnym) mogą być: oświadczenia pokrzywdzonych i oskarżonego, przesłuchania świadków, dokumenty, opinie biegłych. Wszystkie dowody muszą być dopuszczone za pomocą dekretu sędziego¹⁴.

12 Por. *Normy*, art. 13. W kolejnym artykule *Norm* dykasteria wskazuje, że można uzyskać dyspensę od wymogu kapłaństwa dla sędziego, rzecznika sprawiedliwości i notariusza.

13 Por. kan. 1723 KPK.

14 Problematyka dowodów została omówiona w osobnym rozdziale niniejszego *Vademecum*.

Po zakończeniu gromadzenia dowodów następuje publikacja akt sprawy, czyli sędzia dekretem zezwala stronom (rzecznikowi sprawiedliwości oraz oskarżonemu i jego adwokatowi) przejrzeć wszystkie akta sprawy w siedzibie sądu. Adwokat może też poprosić o przekazanie mu kopii akt. Po zapoznaniu się z aktami strony mogą zgłosić sędziemu kolejne dowody, a po ich zebraniu ponownie następuje publikacja akt¹⁵. Po tym sędzia przewodniczący wydaje dekret o zamknięciu postępowania dowodowego i następuje dyskusja sprawy: rzecznik sprawiedliwości zbiera swoje uwagi, a oskarżony lub jego adwokat przygotowuje głos obrończy.

Po zakończeniu dyskusji sprawy akta przekazuje się sędziom, którzy po zapoznaniu się z nimi sporządzają na piśmie swoje wnioski na temat rozstrzygnięcia sprawy wraz z uzasadnieniem. Po sporządzeniu wniosków przewodniczący zwołuje sesję trybunału, podczas której sędziowie przedstawiają swoje wnioski i podejmują dyskusję w celu ustalenia rozstrzygnięcia sprawy. Z kolei w przypadku stwierdzenia, że udowodniono przestępstwo oskarżonemu, sędziowie wspólnie ustalają, jaką karę należy wymierzyć¹⁶.

Następnie przewodniczący trybunału kolegialnego, na podstawie wniosków sędziów, sporządza wyrok, w którym oprócz wskazania osób występujących w sprawie, sumarycznego opisu jej przebiegu i przedmiotu oskarżenia należy przedstawić motywy prawne i faktyczne oraz rozstrzygnięcie – określenie winy i ewentualnie nałożonej kary¹⁷. W wyroku powinien być też wskazany sposób jego zaskarżenia.

Wyrok jak najszybciej powinien być ogłoszony stronom poprzez wręczenie jego odpisu bądź przesłanie go pocztą.

Zgodnie z art. 16 *Norm* po zakończeniu procesu wszystkie akta powinny być przesłane do Dykasterii Nauki Wiary. Apelację od

15 Por. kan. 1598 KPK.

16 Por. kan. 1609 KPK.

17 Por. kan. 1612 KPK.

wyroku mogą zaś wnieść do Najwyższego Trybunału Dykasterii Nauki Wiary albo oskarżony, albo rzecznik sprawiedliwości tejże dykasterii w terminie sześćdziesięciu dni od ogłoszenia wyroku pierwszej instancji. Złożenie apelacji powoduje zawieszenie wykonania kary¹⁸. Dykasteria podejmuje decyzję o przyjęciu lub odrzuceniu apelacji, a gdy postanawia ją przyjąć, rozpatruje ją albo sama, albo zleca to innemu trybunałowi. Samo postępowanie na stopniu apelacyjnym odbywa się analogicznie do tego w pierwszej instancji, choć zazwyczaj z pominięciem etapu zbierania nowych dowodów.

Wyrok wydany w drugiej instancji jest ostateczny. Podobny skutek ma wyrok pierwszej instancji, jeżeli nie wniesiono apelacji w terminie lub z niej zrezygnowano¹⁹.

3. Pozasądowy proces karny

Pozasądowy proces karny, nazywany także procesem karno-administracyjnym, jest zdecydowanie najczęstszym sposobem procedowania, które wybiera Dykasteria Nauki Wiary, gdy dochodzenie wstępne wskazuje na konieczność wszczęcia procesu w celu wymierzenia kary. Proces karno-administracyjny wymaga zaangażowania mniejszej liczby kapłanów posiadających wykształcenie prawnicze, można go przeprowadzić szybciej i prościej niż proces sądowy. Ponieważ jednak przebieg wymierzania kary na drodze dekretu pozasądowego opisany jest tylko w kan. 1720 KPK, a w kodeksie znajdujemy dodatkowo tylko jedno ogólne stwierdzenie, że przełożonego wydającego dekret karny obowiązują te same przepisy co sędziego wydającego wyrok (z pominięciem przepisów jedynie proceduralnych), Dykasteria Nauki Wiary postanowiła wydać wademekum, w którym bardziej szczegółowo wyjaśnia, jak taki proces należy przeprowadzić. Poszczególne jego etapy zostaną opisane poniżej.

¹⁸ Por. kan. 1638 KPK.

¹⁹ Por. *Normy*, art. 18.

3.1. Pismo Dykasterii Nauki Wiary

W piśmie, w którym dykasteria zleca ordynariuszowi przeprowadzenie karnego procesu administracyjnego, umieszcza kilka kluczowych zasad, które muszą być przestrzegane w tego typu procesie. Oprócz ogólnego przypomnienia wszystkich etapów postępowania, czyli przedstawienie oskarżenia i dowodów, zapewnienie możliwości obrony przez oskarżonego, analiza dowodów przez ordynariusza lub jego delegata z pomocą dwóch asesorów i w końcu wydanie dekretu końcowego, dykasteria przypomina o obowiązku przesłania do niej wszystkich akt po zakończeniu sprawy.

W piśmie tym zawsze pojawia się też przypomnienie, że jeśli na zakończenie procesu przełożony dojdzie do wniosku, że należy nałożyć na oskarżonego karę wiążącą na stałe (jak np. usunięcie ze stanu duchownego lub nieograniczony czasowo zakaz), należy wcześniej poprosić dykasterię o upoważnienie, które jest wyjątkiem od przepisu z kan. 1342 § 2 KPK, zabraniającego dekretem nakładania kar ekspiacyjnych wiążących na stałe. W poważniejszych przypadkach może się zdarzyć, że dykasteria już w tym pierwszym piśmie udzieli ordynariuszowi takiego upoważnienia.

Innym specjalnym uprawnieniem Dykasterii Nauki Wiary odnośnie do przestępstw jej zastrzeżonych jest możliwość uchylenia przedawnienia²⁰. Jeśli dykasteria postanawia skorzystać z tego uprawnienia, informuje o tym ordynariusza w piśmie zlecającym przeprowadzenie procesu.

Kolejną ważną sprawą, która została wspomniana w tym piśmie, jest polecenie ordynariuszowi, że ma poinformować oskarżonego duchownego o możliwości zwrócenia się do ojca świętego za pośrednictwem Dykasterii Nauki Wiary z prośbą o usunięcie ze stanu duchownego i zwolnienie z celibatu, a w razie potrzeby także ze służb zakonnych²¹.

²⁰ Por. *Normy* art. 8 § 3.

²¹ Por. *Normy*, art. 27.

3.2. Dekret rozpoczynający proces – nominacja delegata i asesorów

Po otrzymaniu pisma z dykasterii ordynariusz musi postanowić, czy będzie prowadził proces sam, czy wyznaczy do tego swojego delegata, któremu może zlecić przeprowadzenie procesu i wydanie dekretu bądź zastrzec sobie końcowe rozstrzygnięcie. Wymagania wobec delegata są takie same jak dla sędziów, musi to być duchowny z doktoratem lub przynajmniej licencjatem z prawa kanonicznego. Funkcji delegata nie może pełnić osoba, która prowadziła dochodzenie wstępne w tej sprawie²².

Ordynariusz wydaje więc dekret, w którym powołuje delegata, a także dwóch asesorów oraz notariusza. Od asesorów, zgodnie z kan. 1424 KPK, wymaga się, aby byli kapłanami cieszącymi się dobrą opinią i nie ma obowiązku, by posiadali wykształcenie prawnicze²³. Te same wymagania ma spełniać również notariusz²⁴. Dykasteria ma jednak prawo udzielić dyspensy wszystkim występującym w procesie zarówno od wymogu kapłaństwa, jak i wykształcenia²⁵. Wszyscy nominowani przez ordynariusza zobowiązani są do złożenia przysięgi, że wypełnią wiernie swoje zadanie i dochowają tajemnicy²⁶.

3.3. Wezwanie

Pierwszym krokiem w administracyjnym procesie karnym jest wezwanie oskarżonego w celu przedstawienia mu oskarżenia,

22 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, s. 95.

23 Doświadczenie jednak pokazuje, że asesorzy będący prawnikami stanowią dużo większą pomoc dla delegata w podjęciu ostatecznej decyzji w kontekście rozstrzygnięcia i nałożenia kary, a także w zredagowaniu dekretu końcowego. Wymaganie posiadania święceń nie wynika z kan. 1424 KPK, który wprost dopuszcza świeckich do tej funkcji, ale z kan. 483 § 1 KPK, który nakazuje, aby w sprawach „gdzie mogłoby ucierpieć dobre imię kapłana”, a więc także w tych dotyczących przestępstw duchownych, notariuszem był kapłan.

24 Por. *Normy*, art. 20 § 6.

25 Por. *Normy*, art. 21.

26 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, s. 96.

zaprezentowania dowodów i zapewnienia możliwości obrony. Tutaj jednak wezwanie sporządza ordynariusz lub powołany przez niego delegat. Wezwanie to powinno zawierać kilka istotnych elementów: po pierwsze, powinno jasno informować, że stanowi rozpoczęcie procesu, który jest wszczęty na polecenie Dykasterii Nauki Wiary. Po drugie, trzeba poinformować, komu zostało powierzone prowadzenie procesu, a także przedstawić powołanych asesorów i notariusza. Po trzecie, wezwanie powinno jasno wskazywać wybraną osobę i określać czas oraz miejsce stawienia²⁷. Po czwarte, istotnym elementem jest ogólne przedstawienie, o jakie przestępstwo jest oskarżany wzywany duchowny; tę informację najlepiej zaczerpnąć bezpośrednio z pisma dykasterii nakazującego przeprowadzenie procesu administracyjnego. Należy w tym miejscu opisać też to, na jakiej podstawie bazuje oskarżenie, zwłaszcza jeżeli oskarżony nie był przesłuchiwany w trakcie dochodzenia wstępnego lub o nim nie wiedział.

Ponieważ wezwanie dotyczy spotkania, na którym oskarżonemu mają zostać przedstawione zarzuty i zaprezentowane dowody, oraz ma być mu dana możliwość obrony, bardzo istotne jest, by w wezwaniu poinformować go o konieczności występowania z adwokatem, którego sam może powołać. Należy również go pouczyć, że jeśli tego nie zrobi, zostanie mu wyznaczony obrońca z urzędu²⁸. Dobrze jest też w tym miejscu przedstawić wymagania, które musi spełnić adwokat, żeby w wypadku powołania go przez oskarżonego poinformować o tym prowadzącego proces oraz przedstawić mu pełnomocnictwo, najlepiej jeszcze przed pierwszym posiedzeniem²⁹.

W wezwaniu powinno znaleźć się też jasne pouczenie, że gdy oskarżony nie stawia się na wezwanie, proces będzie kontynuowany bez jego udziału.

27 Por. *Vademecum...* *wer.* 2.0, s. 97.

28 *Normy*, art. 20 § 7.

29 *Vademecum...* *wer.* 2.0, s. 98.

W końcu należy już w tym piśmie spełnić polecenie dykasterii i poinformować oskarżonego, że w każdym momencie procesu może zwrócić się do ojca świętego z prośbą o usunięcie ze stanu duchownego wraz z dyspensą od celibatu.

3.4. Przedstawienie zarzutów

W posiedzeniu, podczas którego mają być przedstawione zarzuty i dowody, uczestniczy delegat, oskarżony wraz z obrońcą (wybranym przez siebie lub mianowanym z urzędu) oraz notariusz. Nie ma obowiązku, aby asesory uczestniczyli w tym spotkaniu i zazwyczaj się ich nie wzywa.

W celu przedstawienia zarzutów preferowanym sposobem jest przedstawienie ich w piśmie analogicznym do aktu oskarżenia, które sporządza rzecznik sprawiedliwości w procesie sądowym. Powinny być w nim szczegółowo wymienione przestępstwa zarzucane oskarżonemu na podstawie dochodzenia wstępnego. Należy dokładnie określić rodzaj przestępstwa, wskazując na odpowiednią ustawę, która go sankcjonuje, a także go opisać, wskazując miejsce i czas dokonania, okoliczności oraz imiona i nazwiska domniemanych ofiar³⁰. Jedyną sytuacją, w której nie można podać oskarżonemu ani jego obrońcy imienia i nazwiska ofiary lub osoby zgłaszającej, jest przypadek obejmujący sakrament pokuty, chyba że penitent lub osoba oskarżająca udzielili na to zgody. Jednak również w tym wypadku należy zapewnić możliwość obrony oskarżonemu.

Podczas przedstawienia oskarżenia należy wziąć pod uwagę zapis kan. 1313 § 1 KPK: „Jeżeli po popełnieniu przestępstwa zmienia się ustawa, należy stosować ustawę korzystniejszą dla sprawcy”. Ponieważ w ostatnich dekadach prawo karne Kościoła odnośnie do przestępstw seksualnych przeciwko małoletnim było wielokrotnie nowelizowane i zaostrzane, trzeba dokładnie określić czas popełnienia osądzanego czynu oraz wiek domniemanej ofiary i zastosować

30 *Vademecum... wer. 2.0*, s. 105.

ówcześnie obowiązujące przepisy. Na przestrzeni lat zmieniały się przepisy dotyczące wieku małoletniego jako ofiary przestępstwa, rozszerzając katalog osób zrównanych z małoletnimi oraz wprowadzając nowe typy przestępstw. Zmieniały się również kary grożące za ich popełnienie. Zobaczymy zatem, o jakie przestępstwa łamiące VI przykazanie Dekalogu z udziałem osoby małoletniej może zostać oskarżony duchowny w zależności od terminu, w którym dany czyn został popełniony.

3.4.1. Przed 27 listopada 1983

Jeżeli przestępstwo zostało popełnione przed datą promulgacji kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku przez Jana Pawła II, to obowiązującą wtedy ustawą był kodeks prawa kanonicznego z 1917 roku. W paragrafie drugim kan. 2359 CIC z 1917 roku obok różnych przestępstw duchownego przeciwko VI przykazaniu Dekalogu znajduje się również to popełnione z osobą małoletnią poniżej 16. roku życia³¹. Poprzedni kodeks za to przestępstwo przewidywał szereg kar, w tym takie, które nie występują już w obecnie obowiązującym prawie, a mianowicie: suspensę, ogłoszenie popadnięcia w infamię, pozbawienie wszystkich urzędów, beneficjów, godności i zadań, a w poważniejszych wypadkach usunięcie ze stanu duchownego.

3.4.2. Po 27 listopada 1983, ale przed 30 kwietnia 2001

Powyższy zakres dat to czas pomiędzy wejściem w życie kodeksu prawa kanonicznego z 1983 roku, a promulgacją w motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* Jana Pawła II pierwszych *Norm postępowania w wypadkach ciężkich przestępstw zarezerwowanych*

31 CIC z 1917 roku, kan. 2359 § 2: „[Clericis] Si delictum admiserint contra sextum decalogi praeceptum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum, vel adulterium, stuprum, bestialitatem, sodomiam, lenocinium, incestum cum consanguineis aut affinibus in primo gradu exercuerint, suspendantur, infames declarentur, quolibet officio, beneficio, dignitate, munere, si quod habeant, priventur, et in casibus gravioribus deponantur”.

do osądu przez Kongregację Nauki Wiary. W tym czasie obowiązującym prawem karnym obejmującym interesujące nas przestępstwo był kan. 1395 §2 KPK, który miał analogiczne brzmienie do poprzedniego kodeksu, czyli definiował ofiarę przestępstwa jako małoletniego poniżej 16 roku życia³². Kodeks z 1983 roku nie ustanawiał kar obligatoryjnych tak jak poprzedni, ale nakazywał ukaranie winnego sprawiedliwymi karami, nie wyłączając również wydalenia ze stanu duchownego.

3.4.3. Po 30 kwietnia 2001, ale przed 21 maja 2010

W 2001 roku wraz z wydaniem *Norm* przez Dykasterię Nauki Wiary nastąpiły dwie kluczowe zmiany, jeśli chodzi o przestępstwo łamiące VI przykazanie Dekalogu, popełniane przez duchownego na osobie małoletniej. Pierwszą kluczową zmianą było włączenie tego przestępstwa do grupy najcięższych przewinień (*delicta graviora*) i przez to zastrzeżenie ich osądowi Kongregacji Nauki Wiary. Odtąd każdy ordynariusz był zobowiązany przekazywać wszystkie sprawy dotyczące tego typu przestępstw do Kongregacji.

Drugą ważną zmianą było podniesienie wieku małoletniej ofiary, od którego konstatuje się przestępstwo. Dotychczasowym wiekiem ofiary, który definiował ten specjalny typ przestępstwa przeciwko VI przykazaniu określonym w kan. 1395 § 2 KPK, było „poniżej lat szesnastu”. W *Normach* Kongregacji w 2001 roku został on podniesiony i od tamtego czasu do dziś mowa jest o „małoletnim poniżej osiemnastego roku życia”³³.

32 KPK z 1983 roku, kan. 1395 § 2: „Duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat szesnastu, powinien być ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego”.

33 *Normy* Kongregacji z 2001 roku promulgowane przez SST nie zostały upublicznione, ale przesłane wszystkim ordynariuszom. Interesujące nas przestępstwo zostało opisane w art. 4 tych *Norm*: „§ 1 Reservatio Congregationi pro Doctrina Fidei extenditur quoque ad delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore

Ta zmiana prawa powoduje, że gdy mamy do czynienia z przypadkiem, gdy małoletnia ofiara w momencie przestępstwa miała powyżej 16 lat, konieczne jest dokładne określenie, kiedy miały miejsce czyny, o które oskarżany jest duchowny, aby stwierdzić, czy w ogóle możemy mówić o przestępstwie. W każdym przypadku jednak sprawę i tak należy skierować do Dykasterii Nauki Wiary, gdyż zasada z kan. 1313 § 1 KPK nie dotyczy właściwości trybunału, który może osądzać dane przestępstwo.

Normy wprowadzone przez Kongregację Nauki Wiary nic nie zmieniły, jeśli chodzi o kary przewidziane za to przestępstwo: nadal jest ona nieokreślona, powinna odpowiadać ciężkości przestępstwa, nie wykluczając usunięcia ze stanu duchownego.

3.4.4. Po 21 maja 2010, ale przed 11 października 2021

Normy Kongregacji Nauki Wiary były do tej pory dwukrotnie nowelizowane. Pierwsza zmiana przepisów miała miejsce po dziewięciu latach ich obowiązywania. Również ta zmiana prawa niosła za sobą dwie kluczowe zmiany w odniesieniu do przestępstw popełnianych wobec małoletnich.

Pierwsza z nich polegała na zrównaniu z nieletnimi także osób trwale niezdolnych do posługiwania się rozumem niezależnie od ich wieku³⁴. Druga zmiana to wprowadzenie nowego przestęp-

infra aetatem duodeviginti annorum a clerico commissum. § 2 Qui delictum de quo in § 1 patrauerit, Pro gravitate criminis puniatur, non exclusa dimissione vel depositione". O tej zmianie prawa informował także opublikowany w „Acta Apostolicae Sedis” list Kongregacji Nauki Wiary do wszystkich biskupów, hierarchów i ordynariuszy: „Delictum contra mores, videlicet: delictum contra sextum Decalogi praeceptum cum minore infra aetatem duodeviginti annorum a clerico commissum”. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchos interesse habentes: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, 18.05.2001, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 785–786.

34 Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434. Tekst polski:

stwa zastrzeżonego Kongregacji polegającego na nabywaniu, przechowywaniu lub rozpowszechnianiu w celach lubieżnych przez duchownego materiałów pornograficznych przedstawiających nieletnich poniżej 14 roku życia³⁵.

Wcześniej to przestępstwo, gdyż niewątpliwie jest przekroczeniem VI przykazania Dekalogu i jest związane z małoletnimi, było karane na mocy art. 4 *Norm* z 2001 roku³⁶.

3.4.5. Po 11 października 2021

Najnowsza nowelizacja *Norm* Kongregacji Nauki Wiary wprowadziła kolejne zmiany w określeniu przestępstw przeciw obyczajom, które są jej zastrzeżone. Pierwsza z nich nie dotyczy samego opisu przestępstwa, a jedynie uchylecia ogólnej zasady, że w określonych okolicznościach, zgodnie z kan. 1323 i 1324 KPK niewiedza lub błąd mogą stanowić okoliczność łagodzącą albo nawet uwalniającą od kary. *Normy* stwierdzają, że gdy błąd lub niewiedza dotyczą wieku ofiary, to nie mogą być uznane za taką okoliczność³⁷.

„L'Osservatore Romano”, ed. polacca, 10 (2010), s. 53–56: „Art. 6. Najcięższymi przestępstwami przeciw obyczajom, które osądza tylko Kongregacja Nauki Wiary, są: 1° przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu, popełnione przez duchownego z nieletnim poniżej osiemnastego roku życia; w tym numerze zrównana jest z nieletnim osoba, która trwale jest niezdolna posługiwać się rozumem”.

35 Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434. Tekst polski w: „L'Osservatore Romano”, ed. polacca, 10 (2010), s. 53–56: „Art. 6. 2° nabywanie albo przechowywanie, lub rozpowszechnianie w celach lubieżnych materiałów pornograficznych, przedstawiających nieletnich poniżej czternastego roku życia, przez duchownego – w jakiegokolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia”.

36 Por. P. Skonieczny, *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 Sacramentorum sanctitatis tutela z 2010 roku*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 2, s. 1014–1115, <https://doi.org/10.21697/pk.2017.60.2.06>.

37 *Normy*, art. 6: „Najcięższymi przestępstwami przeciw obyczajom, które osądza tylko Kongregacja Nauki Wiary, są: 1° przestępstwo przeciw szóstemu przykazaniu Dekalogu popełnione przez duchownego z małoletnim poniżej osiemnastego roku życia lub z osobą, która trwale jest niezdolna posługiwać się rozumem; niewiedza

Druga zmiana dotyczy przestępstwa związanego z pornografią dziecięcą, wprowadzonego wcześniejszą nowelizacją. Kongregacja dodała do „nabywania, przechowywania i rozpowszechniania” jako czynności przestępczej także „prezentowanie” materiałów pornograficznych. Zmieniło się także określenie materiałów pornograficznych, których dotyczy przestępstwo, na „przedstawiające małoletnich poniżej osiemnastego roku życia”. Ostatnią zmianą w tym artykule norm jest dodanie nowej motywacji przestępczego działania. Do zawartego we wcześniejszych normach określenia „w celach lubieżnych” dodano drugi motyw: „lub dla zysku”³⁸.

3.4.6. Po 8 grudnia 2021

Papież Franciszek konstytucją apostolską *Pascite gregem Dei* promulgował zmiany w kodeksie prawa kanonicznego, nowelizując Księgę VI – Sankcje karne w Kościele³⁹. W nowym prawie karnym przestępstwa duchownych wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych, związanych z przekroczeniem VI przykazania Dekalogu, zostały wpisane w kan. 1398 KPK⁴⁰.

lub błąd duchownego co do wieku małoletniego nie stanowi okoliczności łagodzącej lub uwalniającej”.

38 Normy, art. 6: „2° nabywanie, przechowywanie, prezentowanie lub rozpowszechnianie, w celach lubieżnych lub dla zysku, materiałów pornograficznych przedstawiających małoletnich poniżej osiemnastego roku życia, przez duchownego w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urzędu”.

39 Franciscus PP., *Constitutio Apostolica Pascite gregem Dei qua Liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur*, „Acta Apostolicae Sedis” 113 (2021), s. 534–555; tekst polski: <https://episkopat.pl/papiez-reformuje-sankcje-karne-w-kosciele/> (dostęp: 1.07.2024).

40 Kan. 1398 – § 1. „Pozbawieniem urzędu i innymi sprawiedliwymi karami, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego, jeżeli na to wskazuje dany przypadek, powinien być ukarany duchowny:

1° który popełnił przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z małoletnim lub z osobą, która na stałe używa rozumu tylko w ograniczonym zakresie, lub z osobą, której prawo przyznaje taką samą ochronę;

2° który uwodzi albo nakłania małoletniego albo osobę, która na stałe używa rozumu tylko w ograniczonym zakresie, albo osobę, której prawo przyznaje taką samą

Kanon najpierw opisuje przestępstwo sankcjonowane wcześniej w kan. 1395 § 2 KPK, czyli przestępstwo przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełnione z osobą małoletnią. Nowe brzmienie przepisu jest już jednak zgodne z *Normami* i przez osobę małoletnią należy tu rozumieć tę poniżej 18 roku życia. Z nią zrównane są w kanonie również osoby, które na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie, i te, którym prawo przyznaje tę samą ochronę.

W nowym prawie karnym pojawił się opis przestępstwa nakłaniania małoletnich i z nimi zrównanych do ukazywania się w sposób pornograficzny bądź do uczestnictwa w takich przedstawieniach. To przestępstwo wcześniej mogło być wywodzone z ogólnego opisu przestępstwa przeciw VI przykazaniu Dekalogu z osobą małoletnią.

Reforma prawa karnego zawiera też wprowadzone wcześniej przez Kongregację Nauki Wiary przestępstwo nabywania, przechowywania, prezentowania i rozpowszechniania materiałów pornograficznych przedstawiających nieletnich i z nimi zrównanych⁴¹.

Kan. 1398 wprowadza też inne nowe elementy, nieobecne wcześniej w prawie karnym. Po pierwsze oprócz kary nieokreślonej, zależnej od ciężkości przypadku, wprowadza karę obligatoryjną – pozbawienie urzędu. Drugą nowością jest ustanowienie przestępstwa,

ochronę, do ukazywania się w sposób pornograficzny lub do uczestniczenia w rzeczywistych bądź symulowanych przedstawieniach pornograficznych;

3° który, wbrew dobrym obyczajom, nabywa, przechowuje, prezentuje lub rozpowszechnia, w jakikolwiek sposób i przy użyciu jakiegokolwiek narzędzia, pornograficzne wizerunki małoletnich lub osób, które na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie”.

- 41 Należy zaznaczyć, że nadal nie można mówić o przestępstwie, jeżeli mamy do czynienia z tzw. dziecięcą pornografią wirtualną, tzn. tworzoną przez ludzi lub sztuczną inteligencję, ale nieprzedstawiającą rzeczywistych osób małoletnich. Por. D. Borek, *Delicta graviora contra mores w normach De delictis reservatis z 2010 roku*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014) nr 2, s. 65, <https://doi.org/10.21697/pk.2014.57.2.03>; P. Skonieczny, *Grzech przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniony z małoletnimi – aktualne wyzwanie kanonicznego prawa karnego Uwagi de lege ferenda w związku ze spotkaniem na szczycie w Watykanie w dniach 21–24 lutego 2019 roku*, „Annales Canonici” 15 (2019) nr 1, s. 88–89, <https://doi.org/10.15633/acan.3396>.

gdy czynów opisanych w kan. 1398 wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych dopuszcza się świecki członek instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego albo dowolny wierny, który w kościele ma jakiś urząd, funkcję lub godność.

Zgodnie z art. 9 § 2 *Norm* Dykasteria Nauki Wiary oprócz przestępstw sobie zastrzeżonych osądza także inne przestępstwa, o które sprawca jest oskarżony⁴². Oznacza to, że gdy w wyniku dochodzenia wstępnego lub w czasie oczekiwania na decyzję dykasterii, albo dopiero w trakcie procesu, wyjdą na jaw oskarżenia o przestępstwa innego rodzaju, nawet niezastrzeżone dykasterii, należy ją o tym powiadomić, a dykasteria w swojej decyzji zlecającej przeprowadzenie procesu może zlecić osądzenie także tego przestępstwa. W takim wypadku, przedstawiając oskarżonemu zarzuty, również należy uwzględnić datę dokonanego czynu i obowiązujące wtedy przepisy prawa karnego.

3.5. Okazanie dowodów

Podczas spotkania z oskarżonym w celu przedstawienia mu zarzutów należy przedstawić mu zebrane dowody. Tymi dowodami są wszystkie akta dochodzenia wstępnego wraz z dokumentami pozyskanymi do czasu rozpoczęcia procesu. Aby zapewnić pełne prawo do obrony, najlepszym rozwiązaniem jest przekazanie kopii akt adwokatowi oskarżonego, o czym mówi kan. 1598 § 2 KPK. W aktach tych powinno znaleźć się zlecenie dykasterii i dekret ordynariusza wszczynający proces.

Należy zwrócić uwagę, że gdy sprawa dotyczy sakramentu pokuty, to zgodnie z art. 4 § 2 *Norm* nie można ujawnić oskarżonemu lub jego adwokatowi tożsamości osoby zgłaszającej i penitenta, chyba że sami wyrażą na to zgodę. Dykasteria podkreśla tutaj jednak,

42 *Normy*, art. 9 § 2: „Ten Najwyższy Trybunał, tylko w łączności z przestępstwami dla niego zastrzeżonymi, osądza także inne przestępstwa, o które sprawca jest oskarżony ze względu na powiązania osoby i współnictwo”.

że w takim wypadku nie może uciepieć prawo do obrony oskarżonego⁴³. Przekazując akta adwokatowi oskarżonego, należy wyznaczyć mu odpowiedni czas na zapoznanie się z nimi i wyznaczyć termin złożenia ewentualnych wniosków dowodowych.

3.6. Instrukcja sprawy

Choć w wypadku karnego procesu administracyjnego przepisy przewidują sytuację, gdy w trakcie procesu nie zbiera się nowych dowodów i przystępuje się od razu do sporządzenia pisma obrończego przez adwokata oraz oceny dowodów przez asesora i delegata, wydaje się słuszne przynajmniej powtórne przesłuchanie oskarżonego, chyba że on sam tego odmawia. Należy pamiętać, że jeśli oskarżony był przesłuchiwany już w trakcie dochodzenia wstępnego, to nie korzystał wtedy z pomocy profesjonalnego obrońcy. Aby zagwarantować mu prawo do obrony, należy powtórnie go przesłuchać już w obecności adwokata.

Najczęściej jednak w trakcie dochodzenia wstępnego nie zbiera się wszystkich dowodów, o czym przypomina *Vademecum... wer. 2.0* w punkcie 34. Dlatego też prowadzący proces powinien przedstawić instrukcję dowodową na wzór tej z procesu sądowego. Również oskarżony i jego obrońca mogą zgłaszać wnioski dowodowe, jednak to do prowadzącego proces należy decyzja o ich uwzględnieniu, zwłaszcza jeśli chodzi o dowód z przesłuchania świadków⁴⁴.

Po zakończeniu instrukcji sprawy należy ponownie okazać dowody oskarżonemu i jego obrońcy. Również tutaj najlepszym sposobem

43 *Normy*, art. 9 § 2: „W sprawach dotyczących przestępstw, o których mowa w § 1, nie wolno nikomu ujawniać tożsamości oskarżyciela lub penitenta, ani oskarżonemu, ani jego obrońcy, jeśli oskarżyciel lub penitent nie dał na to wyraźnej zgody; należy szczególnie uważnie ocenić wiarygodność oskarżyciela i bezwzględnie unikać jakiegokolwiek niebezpieczeństwa naruszenia sakramentalnej tajemnicy spowiedzi, zapewniając oskarżonemu prawo do obrony”.

44 Por. *Vademecum... wer. 2.0*, s. 112.

będzie przekazanie kopii akt adwokatowi oskarżonego i wyznaczenie mu terminu na przedstawienie linii obrony.

3.7. Zakończenie procesu

W procesie administracyjnym nie ma analogicznego etapu do dyskusji sprawy w procesie sądowym. Nie występuje tu rzecznik sprawiedliwości, który prowadzi przed sędzią spór z oskarżonym i jego obrońcą. Również sama osoba pokrzywdzona nie bierze udziału w procesie, zwłaszcza jeśli była już przesłuchiwana podczas dochodzenia wstępnego⁴⁵.

Gdy adwokat przedstawi obronę oskarżonego, ordynariusz lub delegat przekazuje akta asesorum, wyznaczając im czas na zapoznanie się z nimi i ocenienie dowodów oraz argumentów obrony. Preferowaną formą jest sporządzenie na piśmie przez asesorów *votum*, w którym przeprowadzą analizę akt i opowiedzą się za konkretną konkluzją oraz ewentualną karą. *Vademecum... wer. 2.0* zaleca też, aby prowadzący proces spotkał się z asesorami po przeanalizowaniu przez nich akt, aby ułatwić dyskusję i konfrontację poglądów. Spotkanie takie jest szczególnie cenne, gdy z przedstawionych *votów* wynika duża różnica w ocenie sprawy. Należy jednak podkreślić, że nie mamy tu do czynienia z trybunałem kolegiальnym, nie jest więc wymagane ustalenie jednego stanowiska. To delegat lub ordynariusz sam podejmuje decyzję o rozstrzygnięciu procesu i nałożeniu kary. *Vota* asesorów mają mu pomóc w podjęciu tej decyzji i w zredagowaniu dekretu końcowego⁴⁶.

Delegat po zapoznaniu się z opiniami asesorów i ewentualnej dyskusji, gdy ordynariusz zastrzegł sobie wydanie dekretu końcowego, sporządza sprawozdanie z procesu wraz ze swoją oceną dowodów oraz propozycją rozstrzygnięcia sprawy i ewentualnych kar. Następnie ordynariusz podejmuje decyzję i wydaje dekret kończący

45 Por. *Vademecum... wer. 2.0*, s. 114.

46 Por. *Vademecum... wer. 2.0*, s. 115–118.

proces. W przeciwnym wypadku to delegat samodzielnie orzeka o winie i sporządza dekret.

3.8. Dekret zamykający proces

Dekret końcowy procesu karno-administracyjnego powinien mieć taką samą strukturę jak wyrok sądowy, a zatem najpierw opisywać przebieg procesu, następnie motywy prawne i faktyczne, na końcu konkluzję rozstrzygającą o winie oskarżonego i o ewentualnej karze⁴⁷.

3.8.1. Przebieg sprawy

W tej części należy w skrócie przedstawić przebieg sprawy od momentu otrzymania wiadomości przez przełożonego, poprzez przebieg dochodzenia wstępnego, decyzję Dykasterii Nauki Wiary, aż do samego procesu. Należy wskazać osoby, które zostały mianowane do przeprowadzenia procesu, podać daty kluczowych momentów procesu, jak wydanie dekretu rozpoczynającego sprawę czy przedstawienie zarzutów. W tym miejscu można również wskazać, jakie dowody zostały zebrane (dokumenty, zeznania pokrzywdzonych i świadków, przesłuchanie oskarżonego), jednak można to uczynić także na początku przedstawiania motywów faktycznych.

3.8.2. Motywy prawne

W tej części należy przedstawić przepisy prawne, na podstawie których ocenia się czyny oskarżonego i wszystkie okoliczności wskazane w dowodach. Przede wszystkim należy wskazać kanony lub przepisy z *Norm* opisujące przestępstwa, o które jest on oskarżany. Trzeba tu uwzględnić opisywany wcześniej kan. 1313 § 1 KPK i przedstawić stan prawny odpowiadający dacie popełnienia przestępstwa.

Oprócz przepisów definiujących przestępstwo należy wskazać kanony opisujące okoliczności łagodzące lub obciążające. Oczywiście

47 Por. kan. 1720 n. 3 KPK.

trzeba to zrobić tylko wtedy, gdy taka okoliczność faktycznie zaistniała i autor dekretu zamierza ją uwzględnić⁴⁸.

W wyjątkowych sytuacjach może zaistnieć konieczność wskazania w tej części przepisów procesowych czy też dotyczących przedawnienia, ale tylko wtedy, gdy potrzeba odpowiedzieć na argumenty obrony opierające się na tego typu przepisach lub gdy chcemy uchylić oskarżenie ze względu na przedawnienie.

Zasadniczo przedawnienie powinno zostać stwierdzone już na etapie dochodzenia wstępnego, gdy określa się czas popełnienia czynów, o które jest oskarżany duchowny. Jednak może się zdarzyć, że dopiero podczas procesu karno-administracyjnego udaje się dokładnie ustalić datę popełnienia przestępstwa i sprawdzić, czy nie nastąpiło przedawnienie. Oczywiście nie trzeba tego kontrolować w sytuacji, gdy Dykasteria Nauki Wiary w piśmie zlecającym przeprowadzenie procesu informuje, że skorzystała ze specjalnego uprawnienia o uchyleniu przedawnienia.

W badaniu, czy osądzane przestępstwo nie podlega już przedawnieniu, również trzeba uwzględnić przepis z kan. 1313 § 1 KPK i wziąć pod uwagę okres przedawnienia odpowiedni do daty popełnienia czynu. Do 2001 roku, do czasu ogłoszenia pierwszych norm w motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* obowiązywał przepis z ówczesnego kan. 1362 § 1 n. 2 KPK przewidujący, że przestępstwo opisane w starym kan. 1395 § 2 KPK przedawnia się po upływie pięciu lat. Normy motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* z 2001 roku, zastrzegając osądzanie tych przestępstw Kongregacji Nauki Wiary, ustanowiły okres przedawnienia na 10 lat i wprowadziły zasadę, że zaczyna się je liczyć od dnia, w którym pokrzywdzony małoletni ukończył osiemnasty rok życia. Kolejna wersja *Norm* z 2010 roku przedłużyła ten okres do 20 lat, pozostawiając tę samą zasadę odnośnie do momentu rozpoczęcia liczenia przedawnienia. Obecnie obowiązujące *Normy* nie zmieniły tego przepisu, ale znowelizowany

48 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, s. 124.

kan. 1362 KPK, do którego dodano § 3, przewiduje, że bieg przedawnienia zostaje wstrzymany na 3 lata przez rozpoczęcie sądowego procesu karnego lub procesu karno-administracyjnego⁴⁹.

3.8.3. Motywy faktyczne

W uzasadnieniu faktycznym należy przedstawić drogę rozumowania, która prowadzi autora do konkluzji na temat faktu popełnienia przestępstwa. Rozumowanie to powinno najpierw uwzględnić wagę i wiarygodność zebranych dowodów, zwłaszcza gdy chodzi o zeznania pokrzywdzonych, świadków i samego oskarżonego. Na tej podstawie autor powinien ocenić, które wydarzenia i okoliczności można uznać za pewne, które faktycznie miały miejsce, a które są tylko mniej lub bardziej prawdopodobne albo całkowicie nieprawdziwe. Na tej podstawie należy zrekonstruować, o ile to możliwe, faktyczny przebieg zdarzeń, a następnie ocenić, czy wypełniają one znamiona przestępstwa.

Ponieważ przepisy prawa kanonicznego za przestępstwo natury seksualnej z osobą małoletnią przewidują karę adekwatną do ciężkości tego przestępstwa, ustalenie przebiegu zdarzeń i towarzyszących im okoliczności ma służyć także ocenie ciężkości popełnionych przestępstw. Wpływa na to nie tylko sama materia grzechu spowodowana złamaniem VI przykazaniu Dekalogu, co stanowi przestępstwo, ale także towarzyszące mu okoliczności, które mogą zwiększać lub pomniejszać tę ciężkość.

49 Por. kan. 1362 § 3 KPK: „Po tym, gdy sprawca został wezwany zgodnie z przepisem kan. 1723 lub zawiadomiony w sposób przewidziany w kan. 1507 § 3 o przedstawieniu aktu oskarżenia zgodnie z przepisem kan. 1721 § 1, przedawnienie skargi karnej ulega zawieszeniu na trzy lata; po upływie tego terminu lub z chwilą przerwania zawieszenia z racji zakończenia procesu karnego biegnie na nowo, z dodaniem tego okresu przedawnienia, który już upłynął. To samo zawieszenie ma również miejsce, gdy zgodnie z kan. 1720, 1° prowadzi się postępowanie w celu wymierzenia lub deklarowania kary dekretem pozasądowym”.

3.8.4. Konkluzja

Kończącą częścią dekretu jest konkluzja, w której ordynariusz lub jego delegat wypowiada się odnośnie do samego faktu popełnienia przestępstwa oraz postanawia o konsekwencjach. Istnieją trzy możliwości rozstrzygnięcia procesu karnego: skazanie (*constat*), czyli stwierdzenie, że udowodniono oskarżonemu popełnienie przestępstwa, uwolnienie (*non constat*), czyli stwierdzenie, że nie udowodniono popełnienia przestępstwa przez oskarżonego oraz uniewinnienie (*constat de non*), czyli stwierdzenie, że oskarżony nie popełnił przestępstwa⁵⁰. Jeżeli oskarżenie dotyczy więcej niż jednego przestępstwa, należy udzielić jednej z powyższych odpowiedzi odnośnie do każdego z nich.

Pierwsza możliwość, czyli skazanie oskarżonego, możliwe jest tylko wtedy, gdy ordynariusz lub jego delegat po analizie i ocenie dowodów w sprawie osiągnie pewność moralną⁵¹, że oskarżony popełnił zarzucane mu przestępstwo. Nie wystarczy zatem, aby większość dowodów przemawiała za winą, ale zgodnie z zasadą *in dubio pro reo* (wątpliwości rozstrzyga się na korzyść oskarżonego) należy wykluczyć wszelkie rozumne wątpliwości popełnienia błędu co do faktu popełnienia przestępstwa przez oskarżonego⁵².

Gdy takiej pewności nie można osiągnąć, należy stwierdzić, że nie udowodniono popełnienia przestępstwa (*non constat*).

50 Por. *Vademecum... wer.* 2.0, s. 84.

51 Por. kan. 1608 §§ 1–3 KPK.

52 Por. Pontificium Consilium pro Legum Textibus, „*Dignitas connubii*”. *Istruzione da osservarsi nei tribunali diocesani e interdiocesani nella trattazione delle cause di nullità del matrimonio. Testo ufficiale latino con traduzione italiana*, art. 247 § 2, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2005; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Warszawa 2023, s. 1208–1290: „Dla uzyskania tej wymaganej przez prawo pewności moralnej nie wystarcza przeważająca siła dowodów i poszlak, lecz wymaga się wykluczenia wszelkiej roztropnej i pozytywnej wątpliwości popełnienia błędu, tak co do stanu prawnego jak i faktycznego, chociaż nie wyklucza się czystej możliwości czegoś przeciwnego”.

W takim wypadku należy uwolnić oskarżonego od zarzutów. Zgodnie z kan. 1321 § 1 KPK taka osoba jest uznawana za niewinną.

Trzecia możliwość zachodzi, gdy z materiału dowodowego wynika, że oskarżony nie popełnił przestępstwa albo że przekroczenie ustawy nie było ciężko poczytalne⁵³. Taka sytuacja zachodzi, np. gdy stwierdza się, że do czynu w ogóle nie doszło, albo popełnił go ktoś inny, bądź gdy czyn nie spełnia znamion przestępstwa lub został popełniony pod przymusem⁵⁴. W takim wypadku w dekreście należy stwierdzić, że udowodniono brak winy oskarżonego (*constat de non*).

W drugiej części konkluzji należy określić konsekwencje pierwszego stwierdzenia odnoszącego się do rozstrzygnięcia o winie oskarżonego. W wypadku stwierdzenia winy i skazania oskarżonego ordynariusz lub delegat ma kilka możliwości. Pierwszą z nich jest oczywiście nałożenie kary. W wypadku przestępstw przeciwko VI przykazaniu Dekalogu – opisanych w obecnym kan. 1398 KPK, a także w *Normach* – jedyną określoną karą obligatoryjną jest kara ekspiacyjna pozbawienia urzędu, do której mogą być dołączone inne nieokreślone kary w zależności od ciężkości przypadku, nie wyłączając wydalenia ze stanu duchownego. Wymierzając zatem karę, należy wziąć pod uwagę ciężkość udowodnionego przestępstwa oraz ewentualne okoliczności łagodzące⁵⁵ bądź obciążające.

Zgodnie z *Normami* karę obowiązującą na stałe (nie tylko wydalenia ze stanu duchownego, ale także każdy inny nieokreślony czasowo zakaz czy nakaz lub pozbawienie) można nałożyć za pomocą dekretu pozasądowego tylko po uprzednim upoważnieniu ze strony Dykasterii Nauki Wiary. Takie upoważnienie może zostać

53 W jednym z komentarzy pod. red. ks. Piotra Majera poczytalność określono jako: „ogół właściwości, które sprawiają, że konkretne działanie może zostać przypisane określonemu podmiotowi jako jego sprawcy” i stwierdza, że właściwszym określeniem jest „zarzucalność” czynu. Por. *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Warszawa 2023, s. 803.

54 Inne okoliczności wyłączające zarzucalność wymienia kan. 1323 KPK.

55 Wyjątkiem jest okoliczność polegająca na błędzie lub niewiedzy w kontekście wieku ofiary. Por. *Normy*, art. 6 n. 1.

udzielone już w piśmie nakazującym ordynariuszowi przeprowadzenie karnego procesu administracyjnego. Gdy jednak tak się nie stało, w przypadku, gdy ordynariusz lub delegat uważa za konieczne nałożenie takiej kary, musi wystąpić o to upoważnienie. Redagując dekret, zawsze należy wspomnieć o udzielonym przez dykasterię upoważnieniu⁵⁶.

Gdy dekret stwierdza winę popełnienia wielu przestępstw, zgodnie z kan. 1346 § 1 KPK, obowiązuje zasada, że za każde z nich powinna być orzeczona osobna kara. § 2 tego kanonu pozwala jednak – w sytuacji, gdy suma kar byłaby zbyt wielka – złagodzić wyrok i poddać oskarżonego nadzorowi⁵⁷.

Przy wymierzaniu kary ordynariusz lub delegat mogą wziąć też pod uwagę przepisy kan. 1344 KPK. Kanon ten w pierwszym numerze przewiduje możliwość odroczenia wymierzenia kary, jeżeli stwierdzi, że może to doprowadzić do jeszcze większego zła. Sytuacja taka może mieć miejsce, np. gdy wobec oskarżonego toczy się jakieś postępowanie państwowe albo odbywa on już karę zasądzoną przez sąd państwowy. Zastosowanie tej możliwości jest wykluczone, gdy zachodzi „nagła konieczność naprawienia zgrzeszenia”.

Drugą możliwością, którą daje ten kanon, jest złagodzenie lub nawet powstrzymanie się od wymierzenia kary lub zastąpienie jej pokutą. Można ją zastosować, gdy oskarżony poprawił się i naprawił zgrzeszenie lub gdy będzie (albo już został) wystarczająco ukarany przez władzę państwową⁵⁸.

56 Por. *Vademecum...* wer. 2.0, s. 120.

57 Kan. 1346 KPK: „§ 1 Co do zasady powinno być tyle kar, ile jest przestępstw. § 2. Jednak, ilekroć sprawca popełnił wiele przestępstw i zbyt wielka byłaby suma kar *ferendae sententiae*, pozostawia się roztropnemu uznaniu sędziego złagodzenie kar w słusznych granicach i poddanie sprawcy nadzorowi”. Poddanie nadzorowi powinno też być dołączone do wymierzonych kar, jeżeli ciężkość przypadku tego wymaga. Por. kan. 1339 § 5.

58 Często się zdarza, że sądy państwowe zasądzają duchownemu dożywotni zakaz pracy z osobami niepełnoletnimi. W takim wypadku stosowne jest, aby również w postępowaniu kościelnym nałożyć tą samą sankcję. Ponieważ jednak mowa tu o karze

Trzecia możliwość mówi o czasowym warunkowym zawieszeniu kary. Można ją zastosować, gdy sprawca dopuścił się przestępstwa po raz pierwszy, mając wcześniej przez lata nienaganną opinię. Gdy jednak podczas tego okresu, wyznaczonego w dekrete, duchowny popełni przestępstwo, zostanie ukarany za oba.

W wypadku, gdy oskarżony zostaje uwolniony od oskarżenia, czy to poprzez stwierdzenie niewinności czy też nieosiągnięcia pewności moralnej odnośnie do winy, ordynariusz może dla pożytku oskarżonego lub dla dobra publicznego zastosować upomnienie lub inne karne środki zaradcze oraz dołączyć do nich pokutę, jeżeli sprawa tego wymaga⁵⁹.

Dekret powinien kończyć się wskazaniem środków do jego zaskarżenia. W wypadku administracyjnego dekretu karnego tym środkiem jest rekurs hierarchiczny opisany w kan. 1734 i następnych kodeksu prawa kanonicznego.

3.9. Notyfikacja dekretu

Aby dekret kończący mógł wejść w życie, musi być zgodnie z prawem notyfikowany oskarżonemu, a gdy ten miał ustanowionego pełnomocnika – również jemu. Zasady notyfikacji dekretu zostały opisane w kan. 54–56 KPK. Zwyczajną drogą notyfikacji dekretu jest dostarczenie go w całości oskarżonemu w formie papierowej. Najlepiej zrobić to bezpośrednio, wzywając oskarżonego na spotkanie, podczas którego osobiście odbierze dekret i poświadczy fakt notyfikacji. Możliwe jest też przesłanie dekretu pocztą za potwierdzeniem odbioru, jednak ze względu na tajemnicę urzędową, którą objęty jest proces, powinno się stosować tę możliwość tylko w wypadku nie-
możności osobistego odbioru dekretu przez oskarżonego.

wiążące na stałe, należy wcześniej uzyskać upoważnienie od Dykasterii Nauki Wiary.

59 Por. kan. 1348.

Kan. 55 KPK przewiduje nadzwyczajną formę notyfikacji, którą można zastosować, gdy poważna przyczyna uniemożliwia dostarczenie papierowej wersji dekretu. Może to być np. sytuacja, gdy oskarżony odbywa karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym. W takiej sytuacji notyfikacja dekretu polega na odczytaniu oskarżonemu treści dekretu w obecności notariusza lub dwóch świadków. Z takiego odczytania sporządza się protokół, który podpisują wszyscy obecni.

Kan. 56 KPK przewiduje sytuację, gdy oskarżony bez słusznej przyczyny nie stawia się po odbiór dekretu lub do wysłuchania jego treści albo gdy odmawia złożenia podpisu. W takim wypadku prawo uznaje dekret za doręczony i zaczyna on obowiązywać.

3.10. Rekurs hierarchiczny

Drogą zaskarżenia dekretu pozasądowego jest rekurs hierarchiczny, którego wniesienie zawiesza wykonanie kary. Pierwszym krokiem tej procedury jest zwrócenie się do autora dekretu, czyli do ordynariusza lub jego delegata o odwołanie lub zmianę dekretu. Należy to uczynić w ciągu 10 dni od daty notyfikacji dekretu.

Autor dekretu ma 30 dni na udzielenie odpowiedzi. Gdy w tym czasie powiadomi o nowym dekrete lub odrzuceniu prośby, zaczyna płynąć czas na złożenie rekursu do Dykasterii Nauki Wiary, należy to zrobić w ciągu 15 dni. Jeżeli ordynariusz lub delegat nie odpowiedzą w ciągu 30 dni, to czas na złożenie rekursu zaczyna płynąć po ich upływie. Rekurs może być złożony bezpośrednio do dykasterii lub za pośrednictwem ordynariusza, który w takim wypadku ma natychmiast przesłać go do dykasterii i czekać na jej instrukcje oraz rozstrzygnięcie rekursu. Oskarżony może złożyć rekurs osobiście lub przez pełnomocnika. Należy podkreślić, że adwokat z urzędu, mianowany przez ordynariusza, nie może w imieniu oskarżonego odwoływać się od dekretu, chyba że wcześniej uzyskał stosowne pełnomocnictwo.

3.11. Przesłanie akt do Dykasterii Nauki Wiary

Podobnie jak w przypadku sądowego procesu karnego po zakończeniu procesu administracyjnego należy wszystkie akta wraz z wyrokiem i ewentualnym rekuresem przesłać do Dykasterii Nauki Wiary. Oprócz oskarżonego również promotor sprawiedliwości może wnieść rekurs przeciwko wydanemu dekretowi. Należy pamiętać, że w momencie zakończenia procesu ustają wszystkie środki zaradcze nałożone na oskarżonego na czas trwania procesu.

Zakończenie

Sprawne i zgodne z prawem przeprowadzenie sprawiedliwego procesu karnego – czy to sądowego, czy administracyjnego – jest bardzo ważną reakcją Kościoła na krzywdę doznaną przez małoletnich z rąk duchownych. Z jednej strony ma służyć przywróceniu sprawiedliwości poprzez nałożenie kary za popełnione przestępstwo, a z drugiej ma naprawić zaistniałe zgorzenie. Praktyka Dykasterii Nauki Wiary, która najczęściej wybiera proces administracyjny jako szybszy i prostszy do przeprowadzenia, wskazuje, że zależy jej na szybkiej i adekwatnej reakcji na krzywdę wykorzystania seksualnego nieletnich. Należy jednak zawsze pamiętać, że tylko rzetelnie przeprowadzony proces, który służy prawdzie i zapewnia należyte prawo do obrony oskarżonemu, może rzeczywiście przywrócić naruszoną sprawiedliwość i zaufanie do hierarchicznych struktur Kościoła katolickiego.

Literatura przedmiotu

Źródła

Congregatio pro Doctrina Fidei, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosquae Ordinarios et Hierarchos interesse habentes. De delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, 18.05.2001, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 785–786.

- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis*, 21.05.2010, „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434; tekst polski: „L’Osservatore Romano” 10 (2010), ed. polacca, s. 53–56.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis*, 11.10.2021, „Acta Apostolicae Sedis” 114 (2022), s. 113–122; tekst polski: Kongregacja Nauki Wiary, *Normy o przestępstwach zarezerwowanych dla Kongregacji Nauki Wiary*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html (14.06.2023).
- Dicasterium pro Doctrina Fidei, *Libellus Vademecum de quibusdam articulis proceduræ tractationis casuum abusuum sexualium super minores a clericis commissorum. Ver 2.0*, 5.06.2022, „Acta Apostolicae Sedis” 114 (2022), s. 918–954, 76; tekst polski: Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich. Wer. 2.0*, https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html (dostęp: 17.06.2024).
- Franciscus PP., *Constitutio Apostolica Pascite gregem Dei qua Liber VI Codicis Iuris Canonici reformatur*, „Acta Apostolicae Sedis” 113 (2021), s. 534–555; tekst polski: <https://episkopat.pl/papiez-reformuje-sankcje-karne-w-kosciele/> (dostęp: 1.07.2024).
- Ioannes Paulus PP. II, *Litterae apostolicae motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela*, 30.04.2001, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 737–739.
- Pontificium Consilium pro Legum Textibus, *„Dignitas connubii”. Istruzione da osservarsi nei tribunali diocesani e interdiocesani nella trattazione delle cause di nullità del matrimonio. Testo ufficiale latino con traduzione italiana*, art. 247 §2, Libreria Editrice Vaticana, Roma 2005; tekst polski: *Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Warszawa 2023, s. 1208–1290.

Opracowania

- Borek D., *Delicta graviora contra mores w normach De delictis reservatis z 2010 roku*, „Prawo Kanoniczne” 57 (2014) nr 2, s. 53–69, <https://doi.org/10.21697/pk.2014.57.2.03>.
- Dohnalik J., *Procedury kanoniczne w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich*, s. 135, [w:] *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, red. P. Studnicki, M. Dalgiewicz, Ząbki 2020, s. 131–139.
- Kodeks prawa kanonicznego. Komentarz*, red. P. Majer, Warszawa 2023.
- Skonieczny P., *Przestępstwo cięższe pornografii dziecięcej. Komentarz do art. 6 § 1 n. 2 Sacramentorum sanctitatis tutela z 2010 roku*, „Prawo Kanoniczne” 60 (2017) nr 2, s. 109–138, <https://doi.org/10.21697/pk.2017.60.2.06>.
- Skonieczny P., *Grzech przeciwko VI przykazaniu Dekalogu popełniony z małoletnimi – aktualne wyzwanie kanonicznego prawa karnego Uwagi de lege ferenda w związku ze spotkaniem na szczycie w Watykanie w dniach 21–24 lutego 2019 roku*, „Annales Canonici” 15 (2019) nr 1, s. 88–89, <https://doi.org/10.15633/acan.3396>.

Abstrakt

Sądowy i pozasądowy proces karny

Rozdział ks. Marcina Wolczki przedstawia zarys sądowego i pozasądowego (administracyjnego) procesu karnego w Kościele, ze szczególnym uwzględnieniem przestępstw przeciw VI przykazaniu Dekalogu popełnionych przez duchownych wobec małoletnich. Autor wychodzi od wskazania celów procesu karnego, jakimi są przywrócenie naruszonej sprawiedliwości, poprawa sprawcy, naprawienie zgorzelenia oraz zapewnienie oskarżonemu prawa do obrony i sprawiedliwego wyroku, a następnie omawia znaczenie reformy kan. 1341 KPK dokonanej przez papieża Franciszka, która uczyniła proces karny zwyczajnym, a nie wyjątkowym środkiem reakcji na

przestępstwo. Opisany zostaje przebieg postępowania od zakończenia dochodzenia wstępnego, przez decyzję ordynariusza co do istnienia podstaw do procesu i wyboru formy (sądowej lub administracyjnej), aż po rolę Dykasterii Nauki Wiary w sprawach zastrzeżonych, w których to ona decyduje o wszczęciu procesu i jego rodzaju po otrzymaniu akt wraz z votum ordynariusza. Rozdział odwołuje się do norm dotyczących najcięższych przestępstw zawartych w motu proprio „Sacramentorum sanctitatis tutela” oraz do kanonów 1717, 1720 i 1721 KPK, ukazując praktyczne kryteria wyboru trybu postępowania i podkreślając konieczność zachowania równowagi między troską o dobro wspólnoty a ochroną praw oskarżonego.

Słowa kluczowe: sądowy proces karny, proces administracyjny, kan. 1341 KPK, Dykasteria Nauki Wiary, najcięższe przestępstwa

Abstract

The judicial and extrajudicial penal process

Rev. Marcin Wolczko's chapter outlines the judicial and extrajudicial (administrative) penal processes in the Church, with particular focus on offences against the sixth commandment committed by clerics with minors. The author begins by recalling the aims of penal proceedings – restoring violated justice, fostering the amendment of the offender, repairing scandal, and at the same time guaranteeing the accused the right of defence and a lawful, just judgment – and then discusses the significance of Pope Francis's reform of canon 1341 CIC, which has made the penal process the ordinary, rather than exceptional, response to crime. The chapter describes the course of proceedings from the completion of the preliminary investigation, through the ordinary's decision on whether there are grounds to open a penal process and which form to choose (judicial or administrative), to the role of the Dicastery for the Doctrine of the Faith in

reserved cases, where it decides on the initiation and type of process after receiving the acts accompanied by the ordinary's votum. Reference is made to the norms on the most serious delicts in the *motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela* and to canons 1717, 1720, and 1721 CIC, which provide the legal framework for these procedures and help define practical criteria for choosing the appropriate form of process while balancing the good of the community with the protection of the accused's rights.

Keywords: judicial penal process, administrative process, canon 1341 CIC, Dicastery for the Doctrine of the Faith, most serious delicts

KS. DR MARCIN WOLCZKO – kapłan archidiecezji krakowskiej, uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Jest pracownikiem Wydziału Prawa Kanonicznego na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Od 2013 roku jest sędzią Sądu Metropolitalnego w Krakowie. Jako delegat prowadził wielokrotnie karne procesy w sprawach dotyczących przestępstw zastrzeżonych Dykasterii Nauki Wiary. Pełnił również funkcję asesora i adwokata w tego typu procesach.